

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Blaž Škerjanec

Spektakularna biomoč

Diplomsko delo

Ljubljana, 2011

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Blaž Škerjanec

Mentor: doc. dr. Andrej Kurnik

Spektakularna biomoč

Diplomsko delo

Ljubljana, 2011

Spektakularna biomoč

Razprava temelji na analizi oblastnih tehnik reprezentacije, ki se od Guya Debroda naprej poimenujejo s terminom spektakel. Besedilo se ukvarja s teoretskim pozicioniranjem na točko postmodernistične biofilozofije ter z vidika njej pripadajoče antifundacionalistične ontološke paradigme vpeljuje pojem spektakularne biomoči, ki nastaja prek kritične obravnave konceptov družbe spektakla in biopolitike. Najpomembnejša teoretska operacija v eseju je kritika teleologije in absolutnosti teorije družbe spektakla, ki je skozi ontološki obrat speljana v imanentno teorijo spektakla. V sklepnem delu se tekst ukvarja z delovanjem novo definirane oblike biomoči. Analiza se torej iz radikalne kritike moderne obrne v fazo afirmacije, kjer identificira momente učinkovanja spektaklov na subjektivitete, narobe momente učinkovanja subjektivitet na spektakle ter nenazadnje relativizira moč spektaklskih oblastnih učinkov na kolektivna in posamezna telesa skozi tezo o ogibanju subjektivitet. Skozi analizo spektakularne biomoči se odpirajo tudi številna filozofska vprašanja kot so vprašanje ideologije, novega, metode, potencialnosti itd., ki so postavljena nasproti moderni racionalnosti.

Ključne besede: spektakel, biopolitika in biomoč, postmodernizem, ideologija, ogibanje.

Spectacular biopower

The featured discussion is based on the analysis of power techniques of representation, which were coined under the term "spectacle" by Guy Debord. The text deals with the introduction of a concept called spectacular biopower that is constructed through a critical reading of concepts of the society of spectacle and biopolitics while being based on a postmodernist biophilosophy and its respective antifundamentalist ontological position. The most important theoretical operation of the essay is the critique of teleology and the universality of the theory of the society of spectacle which is constructed through an ontological turn, hence producing an immanent theory of spectacle. In the last part the text deals with the functioning of the newly introduced form of biopower. The analysis thus turns from a radical critique of modern thought to the affirmative phase where it identifies moments of spectacles' production of subjectivities, moments of the subjectivities' production of spectacles and lastly, through the thesis of eluding subjectivities, it relativizes the spectacles' power effects that are being actualized on collective and individual bodies. While conducting the analysis of spectacular biopower many philosophical questions arise, for example questions of ideology, the new, method, potentiality, and so on - all of which try to elude modern rationality.

Key words: spectacle, biopolitics and biopower, postmodernism, ideology, eluding.

Kazalo

Kazalo.....	4
1 Uvod.....	5
2 Biopolitika kot metodološki okvir	7
3 Od Debordove teorije družbe spektakla do teorije spektakla	14
3.1 Debordova teorija družbe spektakla	14
3.2 Teorija spektakla.....	17
4 Spektakularna biomoč.....	21
4.1 Produkcija subjektivitet	21
4.2 Produkcija spektakla.....	22
4.3 Življenje, ki se ogiba namesto upira.....	23
4.4 Oblastne tehnike in učinki spektakularne biomoči.....	24
5 Zaključek.....	29
6 Literatura.....	34

1 Uvod

V pričujočem besedilu se bomo spopadli z dvema konceptoma. V prvem delu, s Foucaultovo biopolitiko in njenim drugim obrazom biomočjo, v drugem pa z Debordovo teorijo družbe spektakla. Sledil bo še tretji, sintetični, del, kjer bo vpeljan pojem spektakularne biomoči.

Namen prvega dela eseja je predstavitev ontoloških, epistemoloških in metodoloških načel, ki jih bomo kasneje zavzemali v bolj pragmatično naravnanih delih (kritika Deborda, vzpostavitev teorije spektakla in sinteza teorije spektakla ter biomoči). Vstopno točko bo predstavljala Foucaultova biopolitika, ki bo podvržena kritičnim premislekom in posledični biofilozofski nadgradnji, le-ta pa bo omogočala identifikacijo širših družbeno-političnih premislekov Foucaultovih teoretskih del.

Za vstop v drugi del eseja bo nujno potrebna postavitev temeljne hipoteze, ki se glasi, da v današnjem času nematerialnega dela in biokapitalizma v ospredje družbenoteoretičnih premislekov prihaja potreba po ontološkem antifundacionalizmu. Iz tega naslova bo Debordova teorija družbe spektakla podvržena antiesencialistični kritiki in bo speljana v teorijo spektakla.

V tretjem delu bomo vpeljali pojem spektakularne biomoči, kar pomeni, da bomo prek teoretične refleksije izgradili nov koncept, ki bo identificiral in funkcionalno razložil delovanje novonastajajoče oblike (bio)moči. Iz naslova metodologije biopolitike bomo to (bio)moč razumeli kot tako, ki nastaja v vseh sferah družbenega in je neločljivo zvezana tudi s političnim, v kolikor ta pojem razumemo na foucaultovski način. Obenem ne smemo pozabiti, da gre v naši analizi tudi za določeno postmoderno biofilozofsko nadgradnjo biopolitike, zatorej ne bo šlo za strogo definiranje koncepta, temveč za izgradnjo pojma, kjer se prvotno locirajo momenti postajanja, vplivanja, produkcije ... Raziskovalno vprašanje, ki bo vodilo tega besedila, je torej identifikacija in eksplikacija te nove (bio)moči, ki prebiva v prej definiranih postmodernih spektaklih, očiščenih vseh fundacionalizmov.

V diplomski nalogi se bomo torej v grobem ukvarjali z novim pristopom k dvema konceptoma, Foucaultovo biopolitiko in Debordovim spektaklom. Branje teh dveh konceptov bo podvrženo kritiki postmodernizma, natančneje antiesencializmu konstruktivizma, katerega najbolj znana predstavnika sta Gilles Deleuze in Félix Guattari. Besedilo je v vseh svojih

delih sestavljeno tako, da kritiki nekega koncepta vedno sledi afirmativni del. Struktura misli, ki se je poslužujemo torej ni dialektična, temveč teži k tistemu, čemur bi v postmodernizmu lahko rekli epistemološki anarhizem. Ta misli ne reducira na neko vedno ponavljajočo se institucionalizirano metodo, temveč ji dovoljuje, da se sprotno prilagaja okoliščinam, v katere je postavljena. Ravno iz tovrstnega pozicioniranja lahko izpeljemo tudi popolnoma pragmatične omejitve tega besedila. Na začetku je temeljno zaznamovano s svojo ontološko pozicijo, kar mu preprečuje, da bi govorilo na podlagi kakršnihkoli fundacionalizmov in determinizmov. Implicitno besedilo ne bo uspelo napovedati zgodovine, odkrivati čistih rešitev ali postavljati normativnih okovov življenju. Dolžina in namembnost diplomskega dela sta omejeni, zato se bomo svoje naloge lotili precej površinsko. Ker je izbrana tema izredno široka in visoko abstraktna, je primarni cilj tega besedila uvod v problematiko in postavitev temeljnih misli, ki bi lahko predstavljale temelj za nadaljnje raziskovalno delo bolj empirične narave. Nenazadnje pa je tekst kritičen tako do pojmovnega dojetja filozofije kot tudi pozitivističnega dojetja znanosti. Tako lahko rečemo, da besedilo teče po liniji, ki v institucionalizirani akademiji ločuje filozofijo in znanost kot dva ločena sistema mišljenja. Še več, pozicija teksta je pravzaprav postavljena na lebdečo točko, ki jo imenujemo inkluzivni materializem. To pomeni, da ne zarisuje linij preseka, temveč linije povezovanja; ne točk prešitja, temveč sešitje platojev oz. ravnin. Torej gre za nek pogled, ki v materialno realnost vključuje tudi idejo, oprano svoje moderne transcendence in kantovske transcendentnosti. Govorimo predvsem o preseganju marksističnega koncepta ideologije, na tem mestu tudi Althusserjevega (1980, 35-100) razumevanja ideologije. Četudi lahko pritrjujemo njegovi ugotovitvi, da ima ideologija materialne učinke, pa obenem zavračamo ideologijo kot strukturo in totaliteto. Da bi Althusserjevo ideologijo lahko sprejemali, jo moramo nadgraditi z deleuze-guattarijevske percepcije ravnine imanence na eni strani: "Rekli bomo, da je TISTA ravnina imanence hkrati tisto, kar mora biti mišljeno, in tisto, česar se ne da misliti. Prav ravnina bi lahko bila tisto ne-mišljeno v misli" (Deleuze in Guattari 1999, 63) in konstruktivistično razumljeno funkcijo misli na drugi strani: " ..., da je resnica zgolj tisto, kar misel ustvari, upošteva ravnino imanence, ki jo ima za predpostavko, ..." (prav tam, 58).

2 Biopolitika kot metodološki okvir

Michel Foucault v svojih analizah oblasti oz. razmerij moči v obdobju 18. in 19. stoletja opazi premik. Od monarhičnega tipa oblasti, definiranega predvsem v svojem negativnem delovanju, do novega tipa bio-oblasti, definirane tudi v svoji konstitutivno-produktivni funkciji.

Če so bile monarhične oblasti, ekstenzivno opisane v politični misli moderne, zaznamovane predvsem s pravico nad življenjem in smrtjo, to pomeni, da je bila taka oblast definirana v svoji negativiteti. "Oblast je bila tedaj predvsem pravica do jemanja: stvari, časa, teles in končno življenja ..." (Foucault 2000, 140).

Obrat, ki ga opazi Foucault in ki pripelje do "novega" tipa oblasti, je investicija življenja samega. Mehanizmi oblasti se na prelomu omenjenega stoletja od odvzema premaknejo k proizvodjanju, urejanju, razporejanju, kontroliranju, nadziranju. Foucault mehanizme te nove oblasti razdeli na dva medsebojno dopolnjujoča pola; na disciplinarne ter biopolitične tehnike oblasti (prav tam, 140-4).

Disciplinarne tehnike, razvite tekom 17. in 18. stoletja, učinkujejo na individualna telesa. Foucault discipline podrobno opisuje v svojem delu *Nadzorovanje in kaznovanje* (Foucault 2004), kjer pokaže, da gre za tehnologije dresiranja teles z namenom večanja ekonomskih sposobnosti in ubogljivosti subjektov, kar se doseže z nadzorovanjem in kaznovanjem, ki je kar najbolj ekonomsko učinkovito in poceni. Kot tipične disciplinarne institucije navaja zapor, tovarno, azil, bolnišnico, šolo itd.

Nova tehnika, ki jo identificira Foucault, je biopolitika, ki ne učinkuje na človeka kot telo, temveč na telo-vrsto, na ljudi kot populacijo; biopolitika kot regulacija in upravljanje s populacijo. Oblast nase prevzame tudi pozitivne naloge, kot so skrb za nataliteto, stopnje zdravja, izobraževnje, trajanje in kakovost življenja, zavarovalništvo, urbanizem itd. (Foucault 2003, 242-5). Sistemi moči torej nimajo več zgolj funkcije normalizacije, temveč pridodajajo funkcijo konstitutivnosti. Ne gre več le za uporabo obstoječih režimov vednosti, temveč za produkcijo novih resnic (Deleuze 1997, C).

Od izrazito negativno konotirane suverene oblasti, ki jo v teoriji označujemo kot transcendentno, zunanje družbi in disimetrično razporejene moči, torej sledi premik, kjer se

struktura in subjektivitete povežejo v eksplicitno učinkujoč odnos. V kolikor struktura ustvarja subjektiviteto, tudi subjektiviteta proizvaja strukturo.

Ontološki antifundacionalizem Foucaultovega teoretskega korpusa kaže, da se moč začenja s svobodo in kapaciteto za spreminjanje, ki jo implicira vsako izvrševanje moči. Človeški odnosi (s sabo in z drugimi) za Foucaulta postajajo materija etike (Lazzarato 2003). Biopolitika je torej dvojna operacija, vendar nikakor ne dialektična; je razumevanje dinamike družbenih sil, ki politično teorijo sili, da presprašuje vse transcendentalije, teleologije in redukcionizme. Na tej točki prihaja do potrebe po teoretičnem razbitju biopolitike na dva dela, ki pa sta oba v sebi mnogotera. Na eni strani biopolitika kot dinamika družbenih sil in biopolitični dispozitivi kot tereni, na katerih se mnogoteri in heterogeni odnosi, v Foucaultovem besednjaku upor in njegova konstitutivna funkcija, ki se je ne more reducirati zgolj na vpliv gole moči nad posamezniki, srečujejo in odvijajo; na drugi pa biomoč kot kapaciteta za koordinacijo in usmerjanje moči, ki njej sami prvotno ne pripada (Lazzarato 2006, 2. del).

Iz tega lahko razumemo, zakaj je Foucaultovo razumevanje upora tako tesno zvezano z močjo. Biomoč nikoli ne nastaja sama iz sebe, temveč je imanentno vpeta v družbeno telo, kjer izčrpava življenjske oblike (bios), ki se vzpostavljajo prvotno. Biomoč¹ kot "Biooblast je oblika oblasti, ki ureja družbeno življenje iz njegove notranjosti, tako da mu sledi, ga interpretira, vsrka in reartikulira" (Negri in Hardt 2003, 32).

Smotrnost konceptualne razdelitve biomoči in biopolitike postaja nujna. Na eni strani biomoč, ki se opredeljuje kot strateška koordinacija moči in znanja, ki obstajajo v formah življenja, z namenom transformiranja mehanizmov, a kljub temu ohranja te iste odnose. Na drugi strani biopolitika, ki vključuje multipliciteto odnosov moči in vednosti, iz katerih biomoč lahko nastaja. Foucault (v Lazzarato 2006) kot osrednji element biopolitične dinamike imenuje upor kot inherentno kapaciteto vsakega odnosa moči. Upor v Foucaultovi misli ne nastopa zgolj v negativnih terminih, temveč ima tudi kreativno-produkcijsko (afirmacijsko) funkcijo. Vendar zdi se, da je tovrstno opojmovljenje tega pojava konotirano z neko teleološko možnostjo alternativne vzpostavitve novih odnosov moči. Za podobno distinkcijo med biomočjo in

---

¹ Prevod biomoč namesto biooblasti bomo uporabljali, da se poudari, da ne gre zgolj za odnose moči znotraj koncepta države, temveč za najbolj širok možen spekter odnosov moči v družbi.

biopolitiko ter vere v že vzpostavljeno obliko alternosti gre tudi v zadnjem delu Negrija in Hardta (2009, 57-9). Slednja trdita, da gre pri biopolitiki za ustvarjanje novih subjektivitet, ki so takoj predstavljene kot upor in desubjektivizacija. Zato se moramo obrniti k filozofiji Deleuza in Guattarija, ki podobnemu pojavu pravita *linije bega*. Te konceptualno delujejo na podoben način kot Foucaultov upor – so primarne družbenemu polju in na njihovi podlagi se ustvarjajo strategije moči, vendar se na drugi strani močno razlikujejo od upora. Prvič linije bega niso prežete z odnosi moči, kar pomeni, da so delno neodvisne od pojava moči (moč nastopa kot reteritorializacija delov linij bega) ter drugič linije bega niso nujno revolucionarne (Deleuze 1997, F). Upor je točka, na kateri bi z malo pretencioznosti lahko trdili, da Foucault sam sebi metodološko ni zvest, saj gre njegov koncept upora razumeti kot matrico revolucionarnosti in večni potencial za spremembo. S tem ne želimo razvrednoti del Foucaulta, vendar za namen naše argumentacije moramo najti koncept "*upiranja*", ki ne bo že v svojem začetku zvezan z nastopom moči. Zato povejmo, da so linije bega (oz. vsakdanji upor) lahko tudi fašistoidne, nacionalistične, destruktivne ... Tudi one so podvržene rizomatičnosti, ki pa nikoli ne more biti a priori moralno ovrednotena. Iz te točke zavračamo tudi Negrijev in Hardtov "*postkomunizem*", ki je položen v zibelko konstituirajoče se multitudes kot materialistična teleologija, osnovana na foucaultovskem konceptu dogodka. Nobena subjektiviteta ni samoproizvedena in kot taka animira biopolitični dogodek, ki prinaša čisto inovacijo. Če Negri in Hardt v istem zamahu v to zgodbo vpeljeta še Nietzscheja, priložimo še njegov aforizem (1999, 303), ki bo zgovornejši kot naš sproten komentar: "Predolgo so jim dajali prav, tem majhnim ljudem: tako so jim nazadnje dali tudi moč – zdaj učijo: »Dobro je samo, kar imajo za dobro mali ljudje.«"

Zato si na tej točki drznemo trditi, da nas dualnost terminov potencialnost (virtualnost)-aktualnost ne bo pripeljala daleč. Razlikovanje je popolnoma odveč, kajti kapacitete subjektivitet, ki naj bi se jim pripisovala (revolucionarna) potencialnost, delujejo apriorno. Potencialno ni nikoli apriorno, temveč vedno že v nastajanju – postajanju in zatorej aktualno. Povedano z drugega zornega kota, potencialno je vedno izpostavljeno tudi reteritorializacijskim učinkom moči (politične ali ekonomske) oz. možnosti rekuperacije.

Na tej točki se obrnimo k Foucaultovi metodološki obravnavi biopolitike. Foucault v svojem prvem načelu moči izhaja iz razumevanja odnosa med pravico in odnosi dominacije. Z izgradnjo teorije moči, ki se oddaljuje od koncepta suverenosti, dominacije ne razume kot

klasično zastavljenega filozofskega problema dialektične mediacije med enim in mnogim, temveč kot mnogoterosti dominacij, ki so izvajane znotraj družbe (Foucault 2003, 27). Tako vstopamo na področje postmoderne dužbeno-politične teorije, kjer se analize nikoli ne podrejajo raznovrstnim redukcionizmom, bodisi v primeru klasičnega marksističnega ekonomskega redukcionizma na razredno dominacijo bodisi klasičnega feminističnega spolnega redukcionizma bodisi rasnega redukcionizma nekaterih črnskih gibanj ... Foucault mnogoterost dominacij lovi in analizira znotraj svojih dispozitivov.

Foucault v pregledni obliki navaja štiri metodološka načela biopolitične paradigme razumevanja moči, ki funkcionira v trikotniku moč-pravica-resnica. Na začetku gre moč razumeti v njenih eksteremih, na njeni zunanji meji, kjer postaja kapilarna, torej tam, kjer prehaja čez mejo pravice, ki moč organizira in omejuje. Nadalje gre moč preučevati v točkah, kjer je investirana v realnih in učinkovitih praksah, torej njeno materialistično funkcionalnost na mnogoterih perifernih telesih, ki so konstituirana kot učinki moči. Tretjič je treba moč razumeti kot nekaj, kar funkcionira krožno, zgolj ko je del neke verige in se izvaja skozi mreže. Pri tem naj se posebj izpostavi, da posamezniki niso podvrženi le kroženju v teh mrežah, temveč so moči podvrženi, obenem pa jo tudi izvajajo. Eden izmed prvih učinkov moči je namreč, da telesom, gestam, diskurzom in željam omogoča identifikacijo kot nekaj individualnega – moč gre skozi posameznike, ki jih je konstituirala. V četrti točki gre za napotilo ustvarjanja vzpenjajoče se analize moči – začeti pri njenih infinitezimalnih mehanizmih, na najnižjih ravneh, hkrati pa slednje povezati z makro ravno. Pokazati je treba, kako se ti mikro mehanizmi transformirajo (razširijo, modificirajo ali izgubijo), investirajo in priključujejo v globalne fenomene. Če povemo z drugimi besedami, kako se splošne oblike moči (na primer ekonomske koristi) priskutijo v mikro tehnologije moči (Foucault 2003, 27-34).

Nazadnje je potrebno navesti še eno izmed Foucaultovih najjasneje izraženih misli. Moči ne smemo obravnavati niti kot represijo, niti kot ideologijo. V Foucaultovem jeziku bi rekli, da moč sicer ne more funkcionirati brez vzpostavitve aparatov vednosti, vendar ti niso ideološki v smislu neke lažne resničnosti. Prej lahko govorimo o konstitutivni funkciji moči in njenih materialističnih učinkih. Moč, ki jo bo v tem primeru težko precizno definirati, je ustvarjena, a obenem tudi ustvarja. Za svoje delovanje potrebuje resnico, vendar jo obenem tudi proizvaja. Ta moč, ali boljše sistemi moči, nimajo zgolj funkcije normalizacije, temveč tudi

konstitucije. Na tej točki prihaja potreba po nekem novem jeziku, ki bo izrekal Foucaultovo misel na drugačen način in jo na neki točki tudi nadgradil.

Deleuze in Guattari ustvarita pojem, ki se zelo približa Foucaultovemu dispozitivu. Tega poimenujeta želeči skup [desiring-assemblage] v *A thousand plateaus* (oz. želeče mašine [desiring-machines] v *Anti-Ojdipu*). Pravzaprav je sam koncept skupa zelo blizu koncepta dispozitiva, kar je očitno iz Deleuzovih interpretacij Foucaulta, kjer se slednjega loti s svojo lastno filozofsko terminologijo². Če je dispozitiv socialni aparat, ki zajema vso družbeno dinamiko ter mesto, kjer se proizvajajo subjektivitete, potem drži, kar pravi Deleuze – dispozitivom pripadamo in z njimi delujemo (Deleuze 1992, 164). Kakorkoli že, ali lahko deleuze-guattarijevska misel nadgradi metodološka načela Foucaultove biopolitike?

Poglejmo si način razumevanja, ki bo zavzel še širši spekter kot Foucaultovi dispozitivi in preigravanje iger moči ter resnic. Deleuze in Guattari s svojo biofilozofijo vstopata na teren, kjer se na abstraktnejši in najširši možen način lotita tematike. V enostavnem metodološkem načelu pravita: "Vedno je treba prenesti kalk na karto" (Deleuze in Guattari 2000, 28). V vsaki družbi (in posamezniku) lahko identificiramo dve vrsti segmentiranosti. Najprej molarno, to lahko opišemo kot rigidno hierarhizacijo, ki deluje statistično, zavedno, makropolitčno. V zahodnih družbah lahko govorimo o bipolarni organizaciji, ki je postala samozadostna. Na drugi strani pa lahko govorimo o fleksibilnejši stratifikaciji. Rekli ji bomo molekularna, deluje mikropolitčno, polivokalno, nezavedno, zaznamovana je z multiplicitetami svoje pojavnosti, z večnim postajanjem, dinamiko in fluidnostjo (Deleuze in Guattari 2004, 231-7). Na mikro ravni vlada polivokalni kaos, na makro ravni biunivokalizirana organizacija. A vendar sta obe ravni neločljivo zvezani. Na eni strani molarne kode in teritorializacije, na drugi strani prav tako molarno generalizirano nadkodiranje in biunivokalno organizirane reteritorializacije; med njima pa molekularna zev. Zev, ki jo imenujemo deteritorializacija – eksplozija družbenih sil, linije bega, zaznamovane z dekodiranjem. Povejmo, da nobene od naštetih linij nikoli ne moremo etično vrednoti po neki vnaprej dani naravi ali nujnosti, niti jih izolirati drugo od druge (Deleuze in Guattari 2004, 244-50).

---

² Za več glej Deleuze, Gilles. 1992. What is a dispositif? V *Michel Foucault, Philosopher*, ur. Timothy J. Armstrong, 159-168. New York: Routledge.

Če torej lovimo družbeno dinamiko in trasiramo deteritorializirane linije bega znotraj dispozitivov, smo se odpovedali tudi statičnim vidikom subjektivitet. Odpovedali se bomo statičnim identitetam – bodisi nacionalne, razredne, spolne, rasne ... – in se vprašali, kaj postajamo. Postajanje je proces deteritorializacije in je majšinsko. Vedno je zaznamovano z dvojno operacijo – deteritorializiran subjekt odvisen od molarnih (večinskih) formacij od katerih odstopa in postaja-majšinsko ter deteritorializiran medij, ki se rodi iz manjšine. Vendar spomnimo, kolikor se postajanje reteritorializira, postane manjšina, kjer so na novo razporejeni neki odnosi moči, ki se implementirajo (Deleuze in Guattari 2004, 321-4). Če je postajanje vedno majšinsko, oz. če uporabimo ekvivaleten izraz – molekularno, je vedno v odnosu s statično večinskim oz. molarnim, a se diferencialno odklanja.

Na mesto identitete bomo zato postavili singulariteto, kot to storita tudi Negri in Hardt v delu *Commonwealth* (2009, 338-9). Singulariteto v njunem delu zaznamujejo tri bistvene značilnosti, zvezane s pojmom multiplicitete: njen odnos z okolico singularitet – zunanja multipliciteta, interiorna heterogenost – notranja multipliciteta ter njeno večno postajanje – začasna multipliciteta. Postajanje ni nikoli na strani teritorialnosti ali reteritorialnosti. Linja postajanja ima zgolj sredino, postajanje je vedno relacija; relacija med tistim, kar bo, in tistim, od česar odhaja.

Linije bega imajo zmožnost, da ustvarjajo nove prostor-čase; produkcije novih svetov, četudi so ti nastanjeni v 'virtualnosti'. Vzemimo primer anarhistične koncepcije "*temporary autonomous zone*" Hakima Baya, ki je čisti eksces; eksplozija sil, ki konstituirajo popolen kaos. TAZ je vstaja, ki ni sama zase cilj, temveč čista intenzivnost, ki osvobaja nek teren - ta je lahko fizičen prostor, čas ali imaginacija. Zatem sam sebe razgradi in se pojavlja drugje (Bey 1985). Če se torej odpovedujemo telosu revolucije v zameno za trenutek intenzivnosti vstaje, se postavlja vprašanje, kaj sploh ostaja od tega revolucionarnega momenta. Deleuze in Guattari (1999, 183) pravita: "Zmaga revolucije je imanentna, je v novih vezeh, ki jih vpelje med ljudi, četudi te vezi ne trajajo dlje od tiste materije, ki je omogočila fuzijo, in se bodo hitro umaknile delitvam, izdaji." Povejmo povsem preprosto: postajanja niso niti virtualna niti ne spreminjajo zavesti (niso ideološka). Vedno so produktivna in prav ta produkcija, ta njihov način delovanja, tvorijo nove skupe, nove prostore in čase, v katerih je možen drugačen način življenja, čeprav samo za trenutek.

Deleuze in Guattari nam torej ponujata razumevanje družbeno-politične dinamike, ki presega Foucaultove dispozitive. Če slednji linije znotraj svojih dispozitivov razdeli na linije stratifikacije in kreativnosti, Deleuze in Guattari dodajata še tretjo linijo reteritorializacije. Ravno proces reteritorializacije nam razlaga ključno razliko, ki se poraja v razmerju med pojmom upora in linij bega in bo uporabna tudi v tej razpravi. Namreč vsak upor, ki ga razumemo kot obliko subjektivacije, ki postaja derivat za družbeno-politične spremembe in ki ga nekritično sprejemamo za revolucionarnega, se hitro ujamemo v nove oblike teleologije. Nasprotno so linije bega neločljivo zvezane z gibanji reteritorializacije in jih torej nikakor ne moremo razumeti kot gibanje, ki za vselej odnaša stare identitete in norme ter vzpostavlja alternativne produkcije subjektivitet. Ravno tukaj pride do izraza relativnost procesov deteritorializacije, ki pomeni njeno umeščenost med kode teritorialnosti in izpostavljenostjo reteritorializacijskim učinkom – v našem primeru učinkom (bio)moči.

Zatorej bomo Foucaultovo biopolitiko, nadgrajeno z deleuze-guattarijevsko postmoderno biofilozofijo, razumeli predvsem kot metodološko-epistemološki okvir, znotraj katerega mislimo družbeno in politično. Opirali se bomo na ontološki antifundacionalizem, kjer povezava med strukturo in subjektivitetami deluje eksplicitno, in v tej luči raziskali tako molekularne učinke ter forme delovanja biomoči kot tudi molarne, saj so medsebojno nerazvezljivo zvezani. Odrekli se bomo ontološkemu dualizmu, saj je svet v črno-belem dolgočasen. "Vozli arborecence so v rizomih, rizomatični sunki v koreninah" (Deleuze in Guattari 1998, 43). Za svoje načelo torej vzemimo rizomatično mikroanalizo družbeno-političnih procesov, ki jih bomo priključili na molarne organizacije strukture, ob tem pa ne pozabimo, da gre pri slednjih vedno znova za družbene produkte, ki se vključujejo v verige delovanja, nanje učinkujejo in so obratno tudi učinki povratnih informacij. V deleuze-guattarijevskem jeziku bi temu rekli, da bomo iskali povezave med mašinami, ki funkcionirajo na multipliciteto načinov.

3 Od Debordove teorije družbe spektakla do teorije spektakla

Od filozofskega dela, kjer smo obravnavali ontološke in epistemološke smernice razprave, sedaj prehajamo na bolj pragmatičen del. To je analiza Debordove teorije družbe spektakla, ki jo bomo postavili v okvir današnjega časa in prostora, jo podvrgli neki postmoderni kritiki ter iz nje izpeljali imanentno teorijo spektakla.

3.1 Debordova teorija družbe spektakla

"V družbah, kjer vladajo moderne produkcijske razmere, se celotno življenje kaže kot neizmerno kopičenje spektaklov. Vse, kar je bilo neposredno doživeto, se je oddaljilo v predstavo" (Debord 1999, 29).

"Spektakel ni skupek podob, ampak je medosebni družbeni odnos, katerega posrednik so podobe" (prav tam, 30).

"Spektakel, ki povzroči prevrat v stvarnem svetu in prevzame vlogo stvarnosti, je izvorno zgolj produkt stvarnega sveta" (prav tam, 31).

Koncept družbe spektakla razširja koncept reifikacije na celotno družbeno površje, torej gre za objektivizacijo in ublagovljanje samega spektakla, ki ga konzumira apatizirani subjekt. Debord torej spektakel z začetka lahko razume kot družbeni odnos, vendar le če je ta nesorazmeren. Gre za nesorazmerje moči, ki se izraža prek nocije blagovnega fetišizma. Ob razmahu potrošniške družbe nastopi subsumpcijska funkcija spektakla. Z razširitvijo ekonomske sfere v prosti čas pride do potrebe po ustvarjanje (psevdo)potreb subjektov, za kar poskrbi spektakel (prav tam, I. in II. del).

Debordov spektakel deluje na celotni površini sveta in predstavlja teoretsko funkcijo ekonomskega redukcionalizma, saj spektakel zagrabi antagonističen teren razrednega boja in eksploatacije s svojimi sredstvi, ki so sicer mnogotera, vendar imajo svoje učinke vedno v ekonomski sferi. Sredstva spektakla so podobe, ki kažejo slike volitev, športa, nacionalizmov, ksenofobije itd., in delujejo na podlagi oživljanja binarnih opozicij znotraj družbe. Kakorkoli že, četudi so prikazovane podobe prisotne v vseh sferah življenja, bodisi politike, kulture ali človeške zasebnosti, se prikazujejo zgolj zato, da bi ustvarile visoko intenzivne afekcije, ki ne prinašajo strukturnih sprememb. Spektakel učinkovito odtuji potrebo po odpravljanju

razrednih nasprotij, v zameno pa ponuja užitek in zabavo. Kultura v družbi spektakla "se v celoti spremeni v tržno blago" in mora zato "postati tudi glavna dobrina družbe spektakla" (prav tam, 126).

Spektakel, kot ga opredeljuje Debord, je hkrati razdeljen in enoten. Predstavlja totaliteto, univerzalno zaobjema antagonizme, ki se pojavljajo znotraj enosmernega globalnega gibanja – kapitalizma (prav tam, 49-50). Pojem spektakla dobi formo totalitete, ki predstavlja popolno realno kapitalistično subsumpcijo. Teorija družbe spektakla je tako podvržena čisti dialektični logiki in utemeljena v svoji negativiteti: "Kar ustvarja abstraktno moč družbe, ustvarja njeno konkretno ne-svobodo" (prav tam, 58).

"Spektakel je ideologija par excellence, saj se v njegovi polnosti izpostavlja in manifestira bistvo vseh ideoloških sistemov: osiromašenje, zaslužnjenje in zanikanje dejanskega življenja" (prav tam, 136). Teorija družbe spektakla torej sloni na predpostavki neizčrpne moči ideologije, ki deluje na mnogoterih družbenih področjih zgolj zato, da bi regulirala razredne antagonizme. Priznava in prikazuje različne oblike gospostev, ki se porajajo na svetu, vendar zgolj v svoji ideološki lažnosti kot napačni zavesti. Spektakel je omniprezent in vseobsegajoč, centraliziran v svoji lastni razpršenosti ter vprežen v roke kapitalistične buržoazije. Ontološki fundacionalizem in dialektični determinizem, ki poganjata teorijo družbe spektakla, se kažeta kot abstrakcija sveta, zreduciranega na golo reprezentacijo. Subjekt kot podrejena subjektiviteta znotraj dane teorije pravzaprav nima mesta. Je ubit. Človek in njegova kreativnost sta ubita na račun izdelave celostne teorije družbenega, ki pravzaprav postane ekonomsko.

Opravimo kratek ekskurz na področje novih teoretičnih razumevanj kapitalistične produkcije. Christian Marazzi (2010, 3. poglavje) razlaga koncept biokapitalizma (povezanega z razmahom nematerialnega dela), ki sloni na vstopu kapitalističnega ustvarjanja profitov ne zgolj v sferi produkcije, temveč tudi v sferi cirkulacije. Govorimo lahko o izžemanju vrednosti v sferah družbene reprodukcije in distribucije. Potrošnik v biokapitalizmu na eni strani postaja resničen ustvarjalec ekonomske vrednosti kot soustvarjalec dobrin in storitev, ki jih kasneje sam konzumira (prek ustvarjanja trga; ločevanja odpadkov; eksternalizacije celih serij trgovskih funkcij na primeru Ikee - lociranje zelenih predmetov v trgovini, prevoz predmeta do doma, sestavljanje predmeta; upravljanjanja z rizikom itd.) in na drugi strani kot

zastojna delovna sila, katere bios se izkorišča (primer web 2.0, kjer uporabniki beta programov izboljšujejo tehnologijo – opravljajo intenzivno kognitivno delo – v zameno pa ne dobivajo plačila; produkcija idej, ki si jih podjetja prilaščajo za izboljšave v tehnologiji brez kakršnihkoli stroškov). Opisane procese Marazzi imenuje 'crowdsourcing' oz. eksternalizacija produktivnega procesa. Če poenostavimo, eksternalizacija ne sloni zgolj na starih kategorijah zmanjševanja mezdnih postavk (socialni prispevki) in fleksibilizaciji delovne sile (prekerizacija, outsourcing), temveč tudi na lociranju in ustvarjanju brezplačne delovne sile. Presežna vrednost zatorej prebiva v zmanjšanih stroških dela.

Za našo analizo je še pomembneje, da se sam kapitalističen produkcijski način osredotoča na kreativnost subjektivitet, ki ne nastopajo znotaj njegovih neposredno produktivnih procesov. Prav to je točka, iz katere nam je omogočena kritika teorije družbe spektakla. Debordov ekonomski redukcionizem predvideva popolnoma apatizirane subjekte, vržene v sfero spektakelske ne-svobode (sfera reprodukcije je že popolnoma komodificirana), kjer tudi kultura postaja zgolj dobrina, ne pa teren, na katerem obstaja možnost za izžemanje presežne vrednosti. Iz tega izhaja naša potreba, da od fundacionalistične teorije družbe spektakla preidemo k antifundacionalistični teoriji spektakla.

Vezivo različnih funkcij in teles hibridne konstitucije je Guy Debord poimenoval spektakel, integriran in difuzen aparat podob in idej, ki proizvaja ter uravnava javni diskurz in mnenje. Tisto, kar se je nekoč zamišljalo kot javna sfera ter odprti teren politične izmenjave in participacije, v družbi spektakla povsem izpuhti. Spektakel uniči vsako kolektivno obliko družbenosti – družbene akterje individualizira v njihovih ločenih avtomobilih in pred njihovimi ločenimi zasloni – hkrati pa vsiljuje novo masovno družbenost, novo uniformnost delovanja in mišljenja (Negri in Hardt 2003, 262).

Vendar kaj se zgodi s hibridno teorijo družbe spektakla, ko jo umestimo v metodološki okvir biopolitike, kot smo si ga zastavili v uvodnem poglavju? Podvrženost molekularni mikroravni bodisi posameznika bodisi skupin bo razkrila šibkost Debordovega univerzaliziranega Spektakla, ki je tipično klasično marksistično ujet v statičnost strukture, njegova največja moč pa je ekvivalenca s superstrukturno lastnostjo ideološkosti.

3.2 Teorija spektakla

Debordovi premisleki o spektaklu so, čeprav utemeljeni na fundacionalistični ontologiji, uspešno povzeli temeljno pojavno obliko medijev. Spektakli se predstavljajo kot zbir slik, posredovanih prek medijev (predvsem vizualnih), kar kaže na dejstvo, da se življenje skuša reducirati na imaginarno-simbolno. Na tej točki pa se moramo ločiti od Debordove konceptualizacije in bomo zato trdili, da so spektakli vedno reakcija na nek dogodek, kar pa ne reducira njegove pozitivne funkcije. Spektakli namreč delujejo kot izumitelji popolne imanence – niso niti ideologija niti neposredna represija, temveč čista produkcija sveta s funkcijo pripenjanja na površino. Potemtakem spektakli ne prevzemajo več vloge stvarnosti, kot bi trdil Debord, temveč jo kreirajo in obenem ostajajo zgolj njen del.

Ne pozabimo, da se moramo v naši teoriji spektakla odreči zmotam marksističnih ideoloških paradig. Kajti ideologija kot nekakšna oblika lažne zavesti človeka reducira zgolj na receptivno bitje, ki ne poseduje lastne avtonomije in kreativnosti. Ideološkost spektakla odpira problem virtualnega in življenje potiska v neprostorske in idealistične razsežnosti. Ideologije torej ne bomo razumeli kot zaveso, za katero se skriva resnica in realnost sveta - predmet na sebi. Na mesto takega razumevanja spektakelskih učinkov postavljamo razumevanje ideologije, ki je lahko percipirana zgolj kot učinek oblastnih tehnik – torej materialne posledice, ki so bodisi inkskribirana *na* ali *v* telesa. Te inskripcije same so realnost, nova realnost, torej neka reteritorializacija. Kot smo povedali že uvodoma, moramo na temu mestu stopiti tudi korak stran od Althusserja, kajti sami ne bomo uspeli najti točke, na kateri bi razvili diskurz, ki bi pretrgal s hegemonskimi ideologijami in razviti znanstvenega diskurza brez subjekta. Prav nasprotno, vztrajali bomo na foucaultovski točki diskurzivne analize, ki bo vedno znova gledala partikularne okoliščine in resnice, ki se vzpostavljajo znotraj določenih dispozitivov, obenem pa bomo skušali preseči foucaultovski koncept upora, ki je vedno zvezan z vznikom moči, in ga nadgraditi s konceptom ogibanja.

Zato se bomo vrnil k Negrijevi in Hardtovi (2003, 158) izjavi: "V imperialni družbi je spektakel virtualni prostor, ali natančneje, ne-kraj politike." Spektakel je lahko virtualen, vendar zgolj če ima virtualnost imanentno definicijo, saj spektakel proizvaja, obenem pa je proizveden. Spektakli niso nič drugega kot mašine, ki proizvajajo in so hkrati proizvedene; mašine, ki so priklopljene na druge mašine in tvorijo nize tokov.

Tako kot forme življenja, ki jih spektakel potrebuje, da je proizveden, je tudi sam spektakel razpršen na tisoč oblik. Mnogoterost spektaklov sledi mnogoterosti življenjskih oblik. Molekularnost tisočeri postajanj na mikroravni družbenih skupin je tako po širini kot po dolžini koekstenzivna s celimi segmenti družbenega. Učinki spektaklov se vežejo s predobstoječimi teritorialnimi molarnimi lastnostmi posameznikov/skupin. In obstaja velika možnost, da se bodo vezali (ali pa so se že) z neko rekodifikacijo in postali reteritorializacija. Na tej točki povejmo, da je spektakelska enotnost šibkejša, kot bi si predstavljal Debord. Nobeno od treh gibanj ni absolutno, nobeno ločljivo od drugih dveh. Ravno zaradi svojih spektakelskih mnogoterosti je ekonomski redukcionizem neupravičen, a hkrati se moramo zavedati, da je vpet, povedano na deleuze-guattarijevski način, na celotno telo kapitala-denarja. Vendar to še ne pomeni, da v delovanje spektakla niso vpletene druge sfere življenja, kot so umetnost, spolnost, etničnost, ekologija, normalizacija ... Ni Spektakla, so zgolj spektakli. Če se odpovemo pomenskosti Spektakla, nam preostane samo še naloga, da raziščemo delovanje spektaklov, načine, na katere so vpeti na celotno telo kapitala-denarja, v teritorialnosti, kako učinkujejo na telesa subjektivitet ...

Teorija spektakla se odpira proti horizontu, kjer bodo zavzete vse gosposke linije spektaklov, kjer bodo zavzete vse linije teritorializacij, deteritorializacij in reteritorializacij. Odpira se proti inkluzivnemu materializmu, ki v realnost življenja vključuje tudi virtualno in ne-kraje političnega. "The real is not impossible; on the contrary, within the real everything is possible, everything becomes possible³" (Deleuze in Guattari 2009, 27). Če je skupna lastnost spektaklov, da delujejo v virtualnem, je njihova druga iz tega izhajajoča lastnost, da so ustvarjeni iz aktualnosti in imajo aktualne posledice. Virtualno in aktualno skupaj tvorita življenje, med njima ni nikakršne dialektike ali stratifikacije. Skupaj prebivata v enem in istem prostoru realnosti, čeprav funkcionirata na različna načina.

Virtualno spektaklov funkcionira časovno in prostorsko intenzivneje kot aktualnost, kar spektaklom omogoča omničasovno in omniprezentno učinkovanje. Spektakli v svoji virtualnosti dobivajo množstvo pojavnostnih oblik, kot so televizijski ekrani, računalniki, panoji, ter na drugi strani pronicajo v samo aktualnost, vzemimo primere koncertov, javnih

---

³ "Realno ni nemogoče; nasprotno, znotraj realnega je vse mogoče, vse postane mogoče." (prevod Škerjanec Blaž)

prireditve, marketinških akcij (promocije na ulici, v trgovini itd.) ... Če spektakli na eni strani proizvajajo javno mnenje, ga na drugi strani tudi dezintegrirajo. Dinamika delovanja spektaklov ne ustvarja zgolj enotnosti, temveč tudi razdružitve. Proizvaja razdelitve v javnem mnenju, ki povratno učinkuje na preoblikovanje spektaklov samih.

Zadržimo se torej še nekaj časa pri problemu totalitete Spektakla. Ker so linije bega prvotne družbenemu polju, spektakelska rekuperacija prihaja šele kot reakcija. Linije bega zaznamuje njihovo množstvo, torej morajo iz tega razloga tudi spektakli postajati mnogoteri. Spektakelska razvejanost, diferenciranost in specializiranost so načini delovanja, ki se implementirajo, da bi dosegali sleherno multipliciteto. Multiplicitete subjektivitet so prej kot z 'biti' zaznamovane s 'postajati'. Ne morajo postati absolutno homogene; na to oviro naletijo tudi spektakli in kapital, o čemer priča sama potreba po že omenjeni diferenciaciji - po postfordizmu.

Gibanje deteritorializacije je večno postajanje, proces, ki se nikoli ne konča, se ne giblje proti točno določeni točki. Beži v vse strani po principu rizoma. Kaos je neukrotljiv, um ga ne zapopade. Kako bi ga torej v neki totaliteti lahko zapopadla kapitalska logika Spektakla? Vrednosti namreč ne ustvarja zgolj vednost, temveč tudi želja (volja). Ta je lahko racionalna, iracionalna in vse, kar je vmes. Antagonizmi v vsej svoji mnogoterosti nikoli niso bili izničeni, homogenizirani ali reducirani na Eno.

Vsak poskus ukrotitve kaosa (in heterogenosti vitalnih multiplicitet) naleti na upor, ki to pravzaprav ni. Ekonomski, kulturni in politični učinki spektaklov namreč lahko eksplicitno delujejo zgolj na statično-statistični molekularni ravni. Redukcija spektaklskih učinkov na le razredno raven bi pomenila učinkovito upredmetljenje samega človeka in vseh njegovih aktivnosti. Vendar še tako diferencirani spektakli ne morejo vplivati na vse dimenzije molekularnosti subjektivitet. Njihova delovanja so torej vedno ujeta v relativnost lastnih učinkov in naletijo na ogibanje subjektivitet, ki nastopajo v mnogoterosti svojih pojavnosti. Če na eni strani uspešno apelirajo na potlačitev razrednih antagonizmov prek ublagovljenja in ponudbe užitkov ter zabave, na drugi strani naletijo na ogibe, ki izvirajo iz drugih dimenzij, bodisi etničnih, nacionalnih, spolnih, političnih itd.

Teorija spektakla torej odpira prostor, kjer lahko prihaja do razmislekov o spektaklu kot tehnologiji oblasti. Zato bomo lahko govorili o biomoči spektakla, ki aplicira tehnologijo kontrole in modifikacije populacij. Gre za generalno učinkovanje in poskus serijske

produkcije subjektivitet, ki bi bile tako krotka telesa kot tudi krotki umi (Foucault 2003, 246). Spektakularna biomoč je zato lahko učinkovita na molarni ravni, kjer tvori tisto, čemur danes pravijo javno mnenje, obenem pa se postavlja vprašanje, ali je lahko učinkovita tudi na molekularni ravni, kjer tvori identitete posameznika. Ne da bi nemudoma odgovorili na to vprašanje, lahko povemo, da so te tehnologije vedno omejene z ontološkimi predispozicijami, ki smo jih opredeljevali v prvem delu eseja, in so v tem obziru vedno le relativne.

4 Spektakularna biomoč

Spektakularna biomoč je torej tista moč, ki s pomočjo kanalov komunikacije in reprezentacije podob producira subjektivitete, od katerih pa je nerazdružljivo zvezana prek dejstva, da je odvisna od pojavnostnih življenjskih oblik, katere vsrka, reartikulira in reinterpreтира, da bi se lahko vzpostavila. Govorimo o biopolitični dinamiki, in kot pravi Foucault (2003, 27-34), eden izmed prvih učinkov moči je, da telesom, gestam, diskurzom in željam omogoča identifikacijo kot nekaj individualnega – moč gre skozi posameznike, ki jih je konstituirala. Drugi obraz spektakularne biomoči je biopolitični dispozitiv mnogoterih odnosov moči, iz katerega črpa. Če smo biomoč definirali kot kapaciteto za koordinacijo in usmerjanje moči, ki njej sami prvotno ne pripada, torej enako velja tudi za koncept spektakularne biomoči.

Spektakle lahko razumemo kot centre moči, oz. bolj specifično biomoči, ki svoje pojavne oblike črpajo iz kotla biopolitike, to so linije bega, in jih skušajo strateško koordinirati za nekaj. Kaj je ta *nekaj*, prepuščamo empiričnim raziskavam posameznih spektaklov. Spektakli vedno delajo za nek interes, vendar opozorimo, da to ni zgolj ortodoksno ideološka operacija, ki bi spreminjala idejne zasnove posameznikov. Spektakli lahko nazivajo in reproducirajo molarne organizacije, a hkrati nikoli ne zajemajo celotne širine linij bega. Na tej točki bi se lahko podali v ekonomski redukcionizem in kazali na marksistično vizijo bipolarne družbe, ki si nasprotuje, vendar opozorimo, da noben posameznik (ali skupina) ni določen(a) enodimenzionalno. Ker so linije bega koeksenzivne s celotnim družbenim, v istem trenutku zasedajo tako ekonomske kot tudi kulturne, spolne, poklicne in podobne pozicije, na katere se lahko opirajo, povedano drugače, prek katerih se lahko ogibajo opolnomočenim učinkom spektakularne biomoči.

4.1 Produkcija subjektivitet

Skozi analizo, ki smo jo opravili do sedaj, smo večkrat poudarili ideološkost spektaklov. Določen manko neposredne teorije ideologije v delih naših glavnih filozofsko-teoretičnih referencah, t.j. Deleuze in Guattari ter Foucault, zapolnjujemo s tem, da med molekularno in molarno raven postavljamo ravno spektakularno biomoč, ki tvori tisto "ideološko" sredino, kjer se postavlja teren za možnost oblikovanja konstituiranega subjekta, ki mu v tem primeru ne bo možno očitati že vedno predpostavljene sebstva. To ideološko sredino bomo zaradi svojih številnih kritik ideologije morali poimenovati dispozitiv, saj so spektakli konkretni

družbeni aparati, ki so sestavljeni tako iz diskurzivnih, nediskurzivnih linij kot tudi iz linij moči ter ne nazadnje linij subjektifikacije, ki dispozitiv odpirajo proti horizontu vznika novega (Deleuze 1992, 160). Tako lahko rečemo, da so spektakli heterogeni skupi tako diskurzivnih (simbolnih) kot tudi nediskurzivnih (imaginarnih) družbenih redov.

S pospešeno informatizacijo življenja, ki zapolnjuje vse več človeškega vsakdana, postaja kapaciteta spektakularne biomoči vedno večja. Produkcija subjektivitet je ena izmed fokalnih točk, na katere se moramo osredotočiti in jih afirmirati, da bi lahko opisali spektakelsko delovanje.

Spektakelska produktivnost je torej ravno v tem, da proizvaja (nove) načine življenja, mišljenja, delovanja oz. rekuperira in/ali normalizira življenjske forme, ki vznikajo znotraj družbenega. Produkcija subjektivitet najjasneje teče na molarni ravni – govorimo lahko torej o izgradnji statičnih identitet, kot so nacionalnost, spol, seksualnost, humanost, razredna pripadnost ... Prek tovrstne produkcije subjektivitet se taka (ne)diskurzivno-ideološka praksa udejanja v samo materialno realnost in dobiva tudi prostorsko razsežnost. Po drugi strani skušajo spektakli delovati tudi na molekularni ravni ter ustvarjati povezave s statičnimi identitetami. Središčnost spektakularne biomoči torej deluje kot relacijsko povezovanje med dominantnimi molarnimi diskurzi in heterogenimi multiplicitetami singularitet. Spektakularna biomoč je visoko učinkovita, v kolikor ji uspe zvezati statično identiteto in del dinamične identitete, tj. makro- in mikropolitike.

4.2 Produkcija spektakla

Glede na povedano je treba poudariti, da spektakli nikoli niso avtonomni v svojem delovanju. Vedno so vpeti v že obstoječe družbeno, znotraj katerega iščejo možnosti za svoje delovanje. Zaradi vpetosti v biopolitično dinamiko družbeno-političnega so vedno znova podvrženi statusu reakcije, njihova moč pa je vedno znova reteritorializacijski proces. Natančneje lahko govorimo o rekuperaciji linij bega, ki so prvotne družbenemu polju. Spektakli se ustvarjajo na podlagi vpetosti v biopolitične dispozitive, ki določajo tako spektakelsko vsebino kot tudi obliko in vrsto njihovih tehnik.

Spektakli niso enotni v svoji razpršenosti, temveč jih zaznamuje multipliciteta. Mnogoterost spektaklov sledi mnogoterosti življenjskih oblik; učinkovitost spektakularne biomoči je vedno

odvisna od slednjih. Zmotno bi bilo trditi, da so vsi spektakli producirani zgolj z namenom ustvarjanja profitov ali ideologijo, ki zamegljuje buržoazno hegemonijo. Spektakli so ustvarjeni za nekaj, vendar je ta za vedno znova drugačen in odvisen od biopolitičnega dispozitiva, v katerem je lociran.

4.3 Življenje, ki se ogiba namesto upira

Preostane še tretji sklop delovanja spektakularne biomoči. To pot bomo govorili predvsem o posrednih učinkih delovanja biomoči. Če smo trdili, da spektakularna biomoč zavzema mesto med molekularno in molarno ravno ter med njima na nek način mediira konstituirane subjektivitete, moramo to gibanje v skladu s privzetimi ontološkimi predispozicijami dokončno relativizirati in uokviriti znotraj realnih možnosti njihovega učinkovanja.

Relativizacija spektakularne biomoči je tako vpeta v samo ontološko sestavo sveta. Naša teza je, da se posameznikom ali skupinam ni treba upirati, da se izognejo učinkom, temveč je taktika singularitet, tj. dinamičnih identitet, ogibanje. Potemtakem moramo zavrniti Foucaultovo materialistično teleologijo, ki sloni na prepostavki upora, obenem pa tudi Debordovo dojetanje Spektakla kot totalitete, ki predstavlja popolno realno kapitalistično subsumpcijo. Subjekti niso zgolj receptivna bitja, ki so odvisna od vplivov na reprezentacije reducirane sveta, temveč ravno obratno: so produktivna bitja, ki so proizvedena, hkrati pa tudi sama proizvajajo. Spektakli sami nimajo zmožnosti deteritorializacije, temveč zgolj reteritorializacije. Prav tako moramo upoštevati dinamiko singularitet, ki so prej zaznamovane s 'postajati' kot pa z 'biti' oz. so prej molekularni kot pa molarni. Če spektakel zlahka vpliva na statične identitete, težko zasleduje dinamiko spreminjajočih se posameznikov.

Singularitete imajo tako več taktik, s katerimi lahko postopajo v stiku s spektakli kot centri biomoči, ki skušajo reuperirati njihove življenjske forme. Lahko se podrejajo spektakelskim imperativom in sprejemajo diskurze, ki so ponujeni. Deleuze (1997, E) temu pravi redukcija deteritorializiranih tokov in kombinacij na molarno instanco ter to označi kot represivni učinek moči. Drugič se lahko aktivno upirajo v foucaultovskem pomenu, torej s poskusi vzpostavljanja alternativ. Lahko pa se tudi ogibajo, kot smo to pokazali mi.

Tak hibridiziran posameznik, ki je nasprotek tako modernemu enotnemu subjektu kot strukturalističnemu (bipolarno) razcepljenemu subjektu, je uvid v možnost produkcije

drugačnega sveta. Z besedami Donne Haraway (1999, 263): "Kiborg ni odvisen od Foucaultove biopolitike; kiborg simulira politiko – mnogo nevarnejše polje učinkovanja." Njegovi instrumenti za doseg takšnega (meta)cilja so lahko tudi spektakli. Delovanje v virtualnosti spektaklov, kot smo že dejali, ni nikakor ločeno od aktualnosti realnih življenjskih procesov, temveč ponuja zgolj potencirano informacijsko aktivnost. Ključnega pomena je, da skupi posameznikov ohranjajo svojo sposobnost mutacije in hibridizacije ter tovrstno aktivnost organizirajo v dinamično konstitucijo. Če je glavno vprašanje za Deleuza in Guattarija, kako v samorevolucionarnem sistemu kapitalizma udeležati revolucionarno politiko/mišljenje, je edini možen odgovor še več intenzivne deteritorializacije. Kanal, skozi katerega se slednje lahko udeležanja, je spektakel, ki v svoji virtualnosti potencira politične aktivnosti. Kakorkoli že, povejmo še enkrat, da je spektakel lahko zgolj orodje, zgolj uvod, zgolj indikator tega, kar se prenese v vse ostale sfere življenja. Vprašanje, ki je odločilnega pomena, je, ali svet lahko obstaja razstavljen. Glede na ontološko podstat, ki določa vsako konstituirano moč, bi takemu vprašanju lahko pritrdili, vselej pa ostaja odprto vprašanje dekonstruirane organizacije takega sveta in vpetosti v nove oblike moči, ki bi se v takem svetu vzpostavljale. Metafizično ustvarjanje prihodnosti nas v tem trenutku ne zanima, niti zanj ne vidimo potrebe. Naša naloga je zaenkrat zgolj razlaga obstoječih načinov funkcioniranja družb.

4.4 Oblastne tehnike in učinki spektakularne biomoči

Zopet se bomo približali Foucaultovi teoriji moči, s tem ko bomo ločevali med oblastnimi tehnikami na eni in oblastnimi učinki spektakularne biomoči na drugi strani. Če so taktike vedno načrtne, so učinki lahko mnogokrat nenačrtni, a zato nič manj uporabni. Učinki spektakularne biomoči so zelo konkretne biopolitične posledice tega, *za* kar spektakel sam deluje, pri čemer je učinkovitost tehnik odvisna od posamičnega spektakla, njegovega dometa, vrste itd. Posledice so zarisane na telesa bodisi posameznikova bodisi družbena. Zopet lahko ponovimo, da učinki te biomoči niso ideološki v klasično marksističnem smislu, temveč imajo vedno znova še kako materialne posledice. Že ko vzpostavljajo neke periferne diskurze in periferne vednosti, tvorijo realnost samo. Povedano na kratko, spektakli so dispozitivi, znotraj katerih ne bomo več govorili o ideologiji.

Če smo torej utemeljevali, zakaj spektaklsko delovanje ni ideološko, se bomo sedaj posvetili argumentaciji, zakaj ni niti (neposredno) represivno. Spektakli brez ukaza, norme ali priporočila za določeno časovno obdobje (obdobje spektakla) paralizira grozde teles. Ker spektakli delujejo na podlagi želje in afektov, subjektivitete spremljajo sprektakle prostovoljno in ne pod prisilo⁴.

Spektakelsko delovanje, kot smo ga opisali in kot ga razumemo, je torej zaznamovano predvsem s taktiko politike identitet. Spektakli v svojih specifičnih obličnostih nazivajo različne identitete ali kot statično-molarne ali kot dele dinamičnih-molekularnih identitet. V igri nazivanja identitet ustvarjajo svojo moč prek afirmacije ali negacije ponujenih identitet s strani singularitet, medtem ko so popolnoma neučinkoviti v primerih ogibov subjektivitet. Politika identitet deluje reteritorializacijsko kot odgovor na proces deteritorializacije, ki se odvija v ozadju. Ogibi singularitet so pravzaprav tisti deteritorializacijski procesi, ki presežejo domet spektakla.

Evalvacija teles v deteritorializacijski fazi (trajanje spektakla) kaže na neučinkovitost politike identitet, saj smo priča molekularizaciji posameznikov, kjer ne obstajajo molarne stratifikacije. Kakorkoli že, ker je deteritorializacijski proces relativen, v reteritorializacijski fazi (konec spektakla) vedno znova pride do prizemljitev. Govorimo lahko o vzniku 'novih' pozicij moči, 'novih' simbolov (ritualov, navad), vedno osnovanih na rekuperaciji življenjskih form. Rekuperacijski učinki so povečini molarne, torej tvorijo rigidne simbolne rede in ritualizirane pozicije moči, ki skušajo nadomestiti molekularno destratifikacijo.

Če smo na ta način zanemarili absolutno moč spektaklskih učinkov, moramo na drugi strani pokazati, na kakšen način učinkujejo relativno. Kot smo že omenili, gre sprva nedvomno za (re)produkcijo molarne rigidne strukture, konkretnije za (re)produkcijo javnih mnenj vseh oblik, dominantnih diskurzov vseh vrst ter ne nazadnje zdrave pameti. Naprej spektakli učinkujejo na molekularni ravni – torej ravni notranjih multiplicitet posameznikov in skupin. Če bi spektaklsko moč na molarni ravni z nekaj pretencioznosti in veliko mero posploševanja

---

⁴ V kolikšni meri pri tem lahko govorimo o avtonomiji želje, je vprašanje, s katerim se podrobno ukvarjata Deleuze in Guattari v svoji knjigi *Anti-Oedipus* (2009). Obenem povejmo še, da se na tej točki še ne ukvarjamo z represivnimi učinki spektakularne biomoči, ki smo jih že omenili, temveč z vstopno točko, na kateri posamezniki/skupine sprejemajo spektakle.

lahko označili tudi za absolutno, pa je učinkovanje na molekularni ravni izredno omejeno. V skladu s privzetim razumevanjem posameznikov kot singularitet spektakli lahko nazivajo nekaj izmed njegovih dinamičnih oblik identitet, nikoli pa vseh. Po naši teoriji je torej molekulariziranega posameznika nemogoče rekuiperirati v popolnosti, kar predstavlja nujen pogoj za nadaljnji potek in odprtost politično-družbeno-ekonomskih procesov.

Če torej spektakli s svojimi tehnologijami skušajo učinkovati na molarne posameznike, nikoli ne morejo v popolnosti učinkovati na molekularnega posameznika. Spektaklska biomoč ne glede na svojo uspešnost ali učinkovitost opravlja funkcijo centra moči, ki upravlja med molarne in molekularne. Glavna operacija, ki se izvaja, je redukcija linij bega in njihovih točk deteritorializacije na molarne instance. Na tej točki je treba poudariti, kot to stori tudi Deleuze (1997, E), da sam proces redukcije ni represiven, so pa zato represivni učinki te moči, ki uničujejo mikorealnost skupov. Kljub temu pa se moramo oddaljiti od take Deleuzove interpretacije, kajti skupi niso nujno uničeni v polnosti svoje heterogenosti.

Bolj ko spektakularna biomoč naziva parcialnost, bolj relativizira moč učinkov, po drugi strani pa bolj ko naziva splošne forme, bolj je učinkovita. Če vzamemo preprost primer, so po taki racionalizaciji eni izmed najbolj učinkovitih športni spektakli, ki načeloma nazivajo predvsem nacionalne (dele) identitete. Vzemimo torej molarne instance nacionalnosti. Spektakel (v tem primeru športni) deluje kot center biomoči, ki naziva deteritorializirane singularitete, ki ne poznajo zgolj ene nacionalnosti, temveč so razpršene med različne etnične, poklicne, seksualne skupine itn. Kot je to v splošni foucaultovski teoriji značilno za biomoč, spektakel deluje na populacijo, tako da prek spektakularnega dogodka upravlja z danimi življenjskimi oblikami. Glavna funkcija spektakla je redukcija vseh heterogenih lastnosti v enotnost molarne identitete nacionalnosti. Učinki te biomoči, kot trdi Deleuze, res postanejo represivni, saj rekuiperacija linij bega povzroči spremembo pozicij moči med predspektaklskimi heterogenimi singularitetami. Te stopijo v konflikt različnosti vrzeli, ki nastane med 'novo' molarne identitete nacionalnosti in prvotnimi heterogenimi dinamičnimi identitetami.

Taktika takšnega spektakla je torej nazivanje identitet. Učinki delovanja, kot smo videli, so izgradnja neke molarne lastnosti populacije. Vendar to ni edini učinek; prisotni so tudi drugi učinki, kot so zabava, profitabilnost, apatizacija ... Skup učinkov, ki niso nujno vsi načrtovani,

kljub vsemu pa se retroaktivno uporabljajo za nek cilj, lahko imenujemo strategija spektakularne biomoči. Strategije se ustvarjajo naknadno in lahko združujejo več različnih vrst spektaklov. Obstoj spektaklov tako ni pogojen zgolj z uspešnostjo/učinkovitostjo posamičnih partikularnih učinkov in taktik singularnih spektaklov, temveč tudi s koristnostjo neke diagramske slike koristnosti skupa mnogih spektaklov. Vzemimo primer kulturnih spektaklov (gledališča, balet, opera, umetniški film ...), ki mnogokrat niso ekonomsko vzdržni, a kljub vsemu tvorijo strategijo, ki je produktivna in na določen (neekonomski) način tudi učinkovita. Pri tovrstnih strategizacijah ne gre zgolj za akumulacijo spektakularnih biomoči, temveč za kombinatorno moč hegemonškega diskurza. Spektakel ni totaliteta, temveč skup partikularnih delovanj, ki brez načrtovanja postanejo produktivni elementi hegemonškega diskurza. Moč za koordinacijo se nahaja izven spektaklov samih. Ob tem bi lahko rekli, da so strategije dvojne reteritorializacije spektakelskih taktik, ki se povežejo prek neke interpretacije.

V kolikor bi privzeli Debordovo teorijo družbe spektakle, bi morali na tej točki afirmirati njegovo tezo o ublagovljenju celotnega življenja, ki je transcendirano s strani Spektakla. Naša teza pa je prav nasprotna, kajti spektakli sami ne posedujejo moči za koordinacijo svojih lastnih partikularnih delovanj. Narobe, sami so vpeti v, prvič deteritorializacijska gibanja, ki jih silijo v večno dinamiko prilagajanja biopolitičnim dispozitivom v katerih se nahajajo, ter drugič v transcendetno moč koordinacijskih sil, ki jih povezujejo v strategije. Zopet pa poudarimo, da strateška koordinacija partikularnih spektaklskih učinkov ni totalna, kot bi to lahko razumeli iz vidika Debordove teorije družbe spektakla. Spektakli ne reprezentirajo popolne komodifikacije, temveč so podobe, ki črpajo iz živete izkušnje ter nanjo povratno učinkujejo in jo kreirajo.

Kot smo že povedali, se lahko odvrnemo od Foucaulovega upora, ki je vedno znova zvezan z vznikom moči, in se obrnemo proti ogibanju singularitet. Te se lahko ogibajo tudi produktivnim učinkom spektakelskih strategij, ki znova ne morejo rekuperirati vseh dimenzij linij bega oz. molekulariziranega posameznika. Za vzpostavitev novih form življenja namreč ni vedno znova potrebna moč, temveč zgolj živeta izkušnja. Četudi bi Foucaultov upor lahko razumeli kot linije bega, se moramo temu ogniti prav zaradi Foucaultovega vztrajanja, da je subjekt učinek diskurzov in disciplinarnih praks, saj le-to rezultira ali v upor, ki je vedno kooptiran s strani moči, ali v upor, ki teleološko stremi k vzpostavljanju novih centrov moči

kot večna negacija obstoječih razmerij moči. Linije bega, ki niso a priori zvezane z odnosi moči, lahko nastajajo tudi v odsotnosti moči. Teorija spektaklov, kot jo razvijamo na tem mestu, se bo morala odreči omniprezentnosti moči, če ne drugače vsaj na molekularni ravni, tj. na ravni polno živete heterogene življenjske izkušnje.

Kot še poslednji primer lahko opazujemo spektakel državne enotnosti kot eno vrsto strateške koordinacije mnogoterih partikularnih spektaklov (glasbeni, kulturni, športni, državni, ...) – o enotnosti lahko govorimo zgolj na molarni ravni, vendar pa se znotaj politike identitet posameznik zlahka ogiba enotnosti. Ni mu treba izbirati med navideznima dvema možnostma: afirmacija ali negacija, živeti v državni enotnosti ali se upreti njeni moči. Ob tem povejmo še, da molarni učinki spektakularne biomoči v mnogih primerih strateškega delovanja postajajo temelj hierarhizacije družbenih skupin in posameznikov. Delujejo kot podlaga za oblastne taktike in tehnike, ki delujejo na temelju negacije razlik znotraj družbeno-političnega ter opravičujejo položaje hegemonskih diskurzov. Vendar kljub vsemu življenja nikoli ni bilo in ne bo možno reducirati zgolj na molarno raven, zgolj na binarna nasprotja, zgolj na statične procese. Enostaven primer je molarna instance spola, kjer nam različni spektakli (televizijski, knjižni, internetni, ...) vsak dan sporočajo kaj je to spol, kaj je to žensko in kaj je to moško. Kljub nedvomnemu dejstvu, da lahko govorimo o obstoju molarne instance spola in da je prav ta podlaga za marsikatero hierarhijo, pa je ob tem treba poudariti tudi neenotnost te molarne instance, ker pod njo ležijo molekularizirani (družbeni) spoli. To je tista ontološka omejitev, o kateri govorimo že od samega začetka te razprave in na podlagi katere postavljamo svojo teorijo spektaklov.

5 Zaključek

Z začetno utemeljitvijo naše ontološke pozicije smo takoj vstopili v jedro problema branja Debordove teorije družbe spektakla. Pričujoče besedilo se spopade z Debordovin konceptom Spektakla prek njemu lastne tehnike "*détournement*". Prek afirmacije antiesencialistične ontološke pozicije konstruktivizma smo obrnili Debordovo dožemanje spektakla kot univerzalne totalitete. Delovanje mnogoterih spektaklov, ki jih sami nismo povezali v strateško koordiniran sistem, smo tako zvezali s foucaultovskimi koncepti biomoči, biopolitike in dispozitiva ter jih na tak način odprli proti horizontu, kjer je delovanje spektaklov možno tako v semantičnem (idealističnem) kot materialnem (materialističnem) smislu. Odprtost spektaklskih procesov in njihova vpetost znotraj družbenega, vključujoč tako pogoje njihove produkcije kot tudi učinke njihove produktivnosti, sta nas pripeljali tudi do potrebe odpiranja vprašanj, ki so presegla naše izhodiščne načrte, na primer vprašanje ideologije, vzpostavljanje alternativ in novega, epistemološka in ontološka vprašanja itd.

Formo argumentacije, kateri smo bili zvesti do sedaj, bomo nadaljevali tudi v zaključku, kjer se bomo trudili ogniti klasični ponovitvi tez in sintez, ki smo jih vpeljevali skozi tekst. Na njihovem mestu bomo raje skušali odpreti še več vprašanj, ki se postavljajo predvsem na terenu teorije.

Spektakle smo definirali kot dispozitive, ki relacijsko delujejo med molekularno in molarno ravno. Raziskovalna dejavnost spektaklskih dispozitivov se mora torej upreti redukciji delovanja zgolj na ali molarni ali molekularni ravni. Metodološko napotilo torej ostaja deleuze-guattarijevska: "Vedno je treba prenesti kalk na karto" (Deleuze in Guattari 2000, 28). Ob tem moramo biti pozorni na pogosto napako redukcionalizma. V kolikor bomo stvari gledali s prevelike distance, bodo vse urejene, smiselne in strukturne, ter obratno; v kolikor jih bomo gledali preveč od blizu, bodo popačene in/ali ujete v popoln kaos. Ključnega pomena je torej iskanje relacijske povezanosti dveh različno oddaljenih toposov, ki tvorita pogoj eksistence drug drugemu. Kakorkoli vprašanje smiselnosti delovanja spektaklov (ali česarkoli družbeno-politično pogojenega) bo vedno znova odvisno od naše pozicije kot subjekta, ki ustvarja vednost.

Delovanje spektaklov ni vedno smiselno, ni vedno izgradnja konsistentne realnosti. Omejitev, ki je ključnega pomena (končna točka delovanja spektakularne biomoči), je prav tisti moment,

kjer se ustavi Foucaultova teorija upora. Spektakularna biomoč je učinkovita, v kolikor se subjektivitete upirajo njenim učinkom moči (oz. jih afirmirajo). Afirmacija in negacija sta tako nevtralizirani v en in isti opolnomočen učinek moči – to pomeni, da je marksistična/dialektična kontradikcija je presežena s strani delovanja kapitala/sveta. Po drugi strani pa moč ne more učinkovati na tisto, kar se ogne njenemu dometu. To pot govorimo o konstituciji novega, ki ga Alliez (2004, 11-2) postavi kot temeljni del deleuze-guattarijevske misli. Ta ne deluje zgolj skozi koncepte, temveč gre prek čiste forme določljivega v misli. Prav na tej točki lahko zatrdimo tisto, kar je tako očitno že več čas obstoja filozofije in obenem njenega derivata, to je znanosti. Največ in edino, kar nam lahko da metafizika, je ontološko zavedanje sestave sveta/realnosti, vse ostalo je stvar organizacije in živete izkušnje.

Znanost je zgolj filozofija z drugačnimi pravili delovanja, ki stremi k identifikaciji pogojev razumevanja sveta. V sami sredini gre pri obeh za metafizično idejo predrugačenja, ki je ujeta v pasti racionliziranega delovanja konceptov. Izhod iz kroga, med tem kar naj bi bilo in tem kar je, ni moč preseči zgolj z metodo. Če obstaja kakšen primer, ki bi nam to plastično pokazal, bo to prav primer spektakla. Filozofski spektakel par excellence je Slavoj Žižek. Za začetek opazujmo in povejmo, da se lahko njegova filozofija, ki se krčevito trudi hibridizirati lacanovsko psihoanalizo, marksizem in hegeljansko dialektiko kot vezno metodo teoretične opercije, izživlja zgolj in samo skozi spektakularno biomoč. Žižkov spektakel, ki je skozi čas akumuliral že precej pojavnostnih oblik, kot so nedavno druženje z Lady Gaga, njegovi razprodani in oblegani predstavitveni šovi, njegov pretenciozen nastop do Resnice, ki je dostopna zgolj njemu in ostalim dialektičnim posvečencem, večerja z Assangem, mrzlično zagovarjanje Golobiča itd., priča prav o udejanjanju svoje Resnice skozi tehnike, ki smo jih opisovali v tem besedilu.

S svojo analizo smo vstopili na teren, kjer si lahko zastavimo popolnoma filozofsko vprašanje ideologije in obenem ostanemo znotraj dispozitiva Žižkovega spektakla. Žižek namreč prav v svojem lastnem spektaklu vztraja na točki preseganja ideologije zgolj in samo z namenom razkritja Resnice, ki se nahaja za njo. Vendar Žižkov spektakel lahko naziva zgolj molarne identitete, saj lahko Resnica obstaja zgolj na statistični ravni, kjer se dosega konsenz o določeni stopnji statistične zanemarljivosti. Če Žižek trdi, da je cinizem ideologija par excellence, si lahko predstavljamo, da bi bil njegov odgovor na naše pisanje prav tak očitek. Vendar na tej točki obrnimo dialektično logiko, ki vlada njegovi misli, in se cinično

vprašajmo, ali je rekuperacija živete izkušnje ideologija cinizma ali zgolj pretencioznost uma. Kakorkoli že, sami sugeriramo drugačen pristop k vprašanju ideologije. Na kakšen način je ta nova ideologija (zopet bomo cinični in jo poimenovali kritika kritike ideologije), ki smo jo postavili kot spektakelsko sredino med molekularnim in molarnim, odsev vznika novega? Oziroma v jeziku, ki nam je ljubši: v kakšni relaciji sta dispozitiv in novo?

Zakaj novo nikoli ne mora biti konkretno univerzalno, kot bi to trdil Žižek? Ločiti nastajanje novega od tega, kar je sedaj, je brezpomensko. Na kakšen način lahko novo nastaja iz hegeljanskega ničā, je vprašanje za tiste, ki se ne želijo ukvarjati z družbeno-političnim, temveč s procesi, ki so od slednjega popolnoma ločeni. Kako in na kakšen način se (naravni) procesi ločujejo od človeške dejavnosti, je novo vprašanje, katerega bomo pustili za druge priložnosti in predvsem za druge avtorje. Od kod nastane novo, če ne ravno iz sredine družbeno-političnega, ki kreira svoje lastne pogoje mišljenja in s tem tudi življenja? Vpetost v procese produkcije in kreiranje teh produktivnih sil samih je dovolj zgovoren dejavnik, da se je nemogoče ločiti od procesov nastajanja novega iz starega. Pri tem lahko govorimo o neskončnih povezavah med obstoječimi fenomeni, ki jih ni mogoče sidrati v celoto, ki bi imela zgolj eno razpoko, iz katere se rodi novo-Celo, ki je pravično, egalitarno ... Vsi idealni koncepti so potemtakem na nek način že sidrani v starem, a se istočasno od njega diferencialno odklanjajo.

Enako velja tudi za Žižkov spektakel, ki v svoji filozofiji z leninističnimi parolami poziva k nasilni revoluciji in levičarskemu fašizmu. Verjetno bi slednje lahko označili kot provokacijo, a kljub vsemu, kaj ne bi ravno to pomenilo Žižkove ujetosti v ideologijo cinizma? Kakorkoli Žižkov spektakel sam (njegova filozofija) je ujet v kapitalistične pogoje iz katerih se želi iztrgati skozi čisti rez od tega kar je. Žižkov spektakel je tako kot vsi drugi spektakli ujet v procese reteritorializacije in kooptacije, čeprav se pretenciozno skriva za lastno kritiko ideologije in nam prek diskurza brez subjekta razkriva tisto večno Resnico do katere vodi Metoda.

Na kakšen način bi torej spektakli lahko postajali ustvarjalci novega? Ali se spektakli lahko ločijo od svoje biomoči? Da bi skušali vsaj namigniti odgovore na ti dve vprašanji, se za trenutek ustavimo pri vprašanju moči. Zdi se, da v deleuze-guattarijevski misli v večji meri prihaja do odstopanja koncepta moči kot v foucaultovski, kjer vsi dispozitivi že vključujejo

moč. V kolikor govorimo o spektaklih, bo seveda vedno smiselno aplicirati foucaultovsko teorijo moči in dispozitivov. Kadar pa bomo želeli pokazati resnično heterogenost odzivov na to moč, pa se bomo ujeli v krog odnosov moči-upora, ki je brezizhoden. Deleuze in Guattari našo pot prestrežeta pri zavračanju moči ob kreaciji novega. Novo ne nastaja zgolj v togih rezih, ki se ločijo od starega. Postajanja so vedno molekularna in so vedno znova relacija. Dogodkovni rez je vedno relacija med tistim, od česar odhaja, in tistim, kar postaja. Če Foucault odlično razloži delovanje dispozitivov (skupov) in moči znotraj njih, nam Deleuze in Guattari na najboljši možen način pokažeta molekularno podstat, ki se ogiba učinkom moči in na ta način prekine tako s krogom moč-upor (vednost-oblast) kot z vsemi modernimi projekti razreševanja tega kroga.

Foucault (v Armstrong 2008, 22) v nekem intervjuju pove, da "...liberation paves the way for new power relationships, which must be controlled by practices of freedom."⁵ Jasno je, da Foucault moč definira tako v svoji represivnosti kot tudi produktivnosti ter s tem odpira vprašanje razgradnje dihotomije "*top-bottom*". Pri taki arhitekturi gre torej za cikličnost odnosov moči in upora. Ergo, krog artikuliramo s tem, da povemo, da je upor po Foucaultu imanenten moči, a je hkrati lahko tudi obratno moč imanentna uporu. Kar smo želeli pokazati z našim konceptom ogibanja subjektivitet, je to da temeljni teoretični in hkrati praktični problem predstavlja izstop iz kroga moč-upor. Preseganje tega kroga ni nujno dialektičen izhod, kjer upor preraste svoj vzrok (moč) in ga prevrne. Krog je lahko prekinjen z življenjskimi formami, ki ga samega predhodijo (česar pa nam ni nujno treba razumeti v časovnem smislu). Glede na tematiko naše razprave bi lahko govorili o spektakularni moči zgolj in samo kot o biomoči, torej o vrsti moči, ki (nevtralizacijsko in produktivno) deluje na populacije, na molarne instance in je strogo relativizirana. Izstop iz kroga moč-upor znotraj spektakelskih dispozitivov zatorej ni visoko problematičen, vsaj na teoretični ravni, zakaj tudi ogibi so lahko produktivni. Nedvomno obstaja tudi pot po kateri bi racionalno dokazovali kako je tudi ogib zgolj posledica produktivnih sil udejanjanja moči. Četudi bi bilo to možno, bomo sami v končni instanci zatrdili, da moč ni omniprezentna in je tudi sama podvržena določenim predpogojem. Te smo poimenovali linije bega, ki bi jim lahko rekli tudi vsakdanji upor. Ogibi so oblike subjektivitacije, ki se izmikajo molarim učinkom moči (tudi

---

⁵ "... osvoboditev tlakuje pot novim odnosom moči, ki morajo biti nadzorovani s strani praks svobode." (Prevod Škerjanec Blaž)

biopolitični nevtralizaciji). Zavedamo se, da bi v neki splošni teoriji moči (znotraj diagramске sheme moči in celote družbenih odnosov) težko govorili o ogibih kot produktivnih elementih družbenih sprememb, vendar na terenu spektakelskih dispozitivov dobivajo razsežnosti razvrednotenja njihovih učinkov. Zaradi tega lahko govorimo zgolj o spektaklih, ki predstavljajo orodja za komunikacijo in doseganje nekih ciljev. Njihova biopolitična produktivnost je relativizirana z molekularnostjo odnosov, ki se odvijajo hkrati z molarnimi odnosi.

Kakorkoli, menimo, da bi bil naš ogib lahko tudi prispevek k neki splošni teoriji moči. Ogib bi dodali k že obstoječemu upor, katerega zmožnost za predrugačenje družbeno-političnih razmerij ne želimo podcenjevati ali anihilirati. Povedati pa je treba, da je že množstvo mislecev pripoznalo visoko zmožnost poznega kapitalizma, da vsrkava in nevtralizira antagonizme, ki sestavljajo mehanizem kapitalističnega funkcioniranja. Ogibanje prav prek tega dobiva afirmativno naravo delovanja, saj se, še posebej pri uveljavljanju spektakularne biomoči, izkaže za učinkovito tehniko kreacije novega znotraj deterritorializacijskega delovanja kapitala. Prek ogibanja se namreč afirmirajo molekularni skupi, ki so v določenih primerih neodvisni od (bio)moči, ter tako bežijo pred molarno redukcijo.

6 Literatura

1. Alliez, Éric. 2004. Anti-Oedipus – thirty years on. *Radical Philosophy* 124 (March/April): 6-12.
2. Althusser, Louis. 1980. Ideologija in ideološki aparati države. V *Ideologija in estetski učinek*, ur. Zoja Skušek-Močnik, 35-99. Ljubljana: Cankarjeva založba.
3. Armstrong, Aurelia. 2008. Beyond Resistance: A response to Žižek's critique of Foucault's subject of freedom. *Parrhesia Journal* (5): 19-31.
4. Makiya, Kanan. 2008. How Did I Get Iraq Wrong? *Slate*, 17. marec. Dostopno prek: <http://www.slate.com/id/2186763> (19. april 2008).
5. Bey, Hakim. 1985. *The Temporary Autonomous Zone*. Dostopno prek: http://hermetic.com/bey/taz_cont.html (4. januar 2011).
6. Debord, Guy. 1999. *Družba spektakla; Komentarji k družbi spektakla; Panegirik*. Ljubljana: Študentska založba.
7. Deleuze, Gilles. 1997. *Desire and pleasure*. Dostopno prek: <http://www.scribd.com/doc/11320926/Deleuze-Desire-and-Pleasure> (8. december 2010).
8. --- in Félix Guattari. 1999. *Kaj je filozofija?* Ljubljana: Študentska založba.
9. --- 2000. *Micelij (esej)*. Koper: Hyperion.
10. --- 2004. *A Thousand Plateaus: Capitalism and Schizophrenia*. London: Continuum.
11. --- 2009. *Anti-Oedipus: Capitalism and Schizophrenia*. New York: Penguin Books.
12. Foucault, Michel. 2000. *Zgodovina seksualnosti 1: Volja do znanja*. Ljubljana: Založba ŠKUC.
13. --- 2003. *Society must be defended. Lectures at the Collège de France 1975-76*. New York: Picador.
14. --- 2004. *Nadzorovanje in kaznovanje*. Ljubljana: Krtina.
15. Haraway, J. Donna. 1999. *Opice, kiborgi in ženske*. Ljubljana: Študentska založba.
16. Lazzarato, Maurizio. 2006. *From Biopower to Biopolitics*. Dostopno prek: http://www.tailoringbiotechnologies.com/2_2_Lazzarato.pdf (8. december 2010).
17. Marazzi, Christian. 2010. *The violence of financial capitalism*. Los Angeles: Semiotext(e)/Intervention.
18. Negri, Antonio in Michael Hardt. 2003. *Imperij*. Ljubljana: Študentska založba.

19. --- 2009. *Commonwealth*. Massachusetts: The Belknap Press Of Harvard University Press.
20. Nietzsche, Friedrich. 1999. *Tako je govoril Zaratustra*. Ljubljana: Slovenska matica.